

Panelviták összefoglalói¹

vitaindító előadók	beosztás	munkahely
1. A globális klímaváltozás kihívásai és hatásai az alföldi agrárkultúrára - Moderátor: Belanka Csaba MTA RKK ATI, Békéscsaba		
Blaskó Lajos	tudományos osztályvezető	Debreceni Egyetem AMTC Talajtermékenységi és Talajvédelmi Osztály
Neményi Miklós	alelnök	Európai Agrárműszaki Társaság (EURAGENG); Nyugat-magyarországi Egyetem Biológiai Rendszerek Műszaki Intézete, Mosonmagyaróvár
Pepó Péter	egyetemi tanár, intézetigazgató	Debreceni Egyetem AMTC MTK Növénytudományi Intézet
2. Helyünk a világban – kultúra és identitás az Alföldön - Moderátor: Kugler József MTA RKK ATI, Békéscsaba		
Alber Andor	elnök	Termálklaszter, Dél-alföldi RIB
Gulyás Gábor	igazgató	MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központ, Debrecen
István Anna	igazgató	Szlovák Kultúra Háza, Békéscsaba
Meggyesi Tamás	egyetemi tanár	Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészmérnöki Kar, Urbanisztikai Tanszék
3. Globalizáció és szegénység – térbeli kirekesztettség az Alföldön - Moderátor: Timár Judit MTA RKK ATI, Békéscsaba		
Kovács Zoltán	tanszékvezető egyetemi tanár	Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék
Krémer Balázs	egyetemi docens	Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék
Váradai Mónika	tudományos főmunkatárs	MTA Regionális Kutatások Központja Közép- és Észak-Magyarországi Intézet
Mária		Térségfejlesztési Kutatások Osztálya
4. Globális hálózatok és lokális szereplők versenye az Alföld gazdaságában - Moderátor: Nagy Gábor MTA RKK ATI, Békéscsaba		
Susányi Tamás	ügyvezető igazgató	Szeged Pólus Kft.
Lepsényi István	vezérigazgató	Knorr-Bremse Zrt., Kecskemét
5. Az alföldi környezet és táj az éghajlatváltozás tükrében - Moderátor: Nagy Imre MTA RKK ATI, Békéscsaba		
Csorba Péter	egyetemi docens, tanszékvezető	Debreceni Egyetem Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék
Patay István	intézetigazgató, egyetemi tanár	Tessedik Sámuel Főiskola Mezőgazdasági, Víz- és Környezetgazdálkodási Kar Műszaki és Vízgazdálkodási Intézet
Unger János	tanszékvezető egyetemi docens	Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar Éghajlattani és Tájföldrajzi Tanszék
6. „...cselekedj lokálisan!” – A helyi társadalom lehetséges válaszai a különféle külső feltételekre - Moderátor: Nagy Erika MTA RKK ATI, Békéscsaba		
G. Fekete Éva	tudományos osztályvezető	MTA Regionális Kutatások Központja Közép- és Észak-magyarországi Tudományos Intézet Észak-magyarországi Osztály
Pocsajiné Fábrián Magdolna	titkár	Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesülete
Víziók – lehetséges fejlődési pályák az Alföldön - Moderátor: Csatári Bálint MTA RKK ATI, Kecskemét		
Becsei József	a földrajztudomány doktora, ny. egyetemi tanár	Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék
Beluszky Pál	a földrajztudomány doktora, tudományos tanácsadó	MTA Regionális Kutatások Központja, Budapest
Mészáros Rezső	akadémikus, egyetemi tanár	Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék
Mezősi Gábor	a földrajztudomány doktora, egyetemi tanár	Szegedi Tudományegyetem Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék
Süli-Zakar István	a földrajztudomány doktora, egyetemi tanár	Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék
Tóth József	a földrajztudomány doktora, egyetemi tanár	Pécsi Tudományegyetem Társadalomföldrajzi- és Urbanisztikai Tanszék

¹ A 2008-09-26-ig beérkezett összefoglalók alapján

1. A globális klímaváltozás kihívásai és hatásai az alföldi agrárkultúrára

A klímaváltozás agrárműszaki vonatkozásai

Prof. Dr. Neményi Miklós DSc

az Európai Agrárműszaki Társaság (EURAGENG) alelnöke

Nyugat-magyarországi Egyetem

Biológiai Rendszerek Műszaki Intézete

Mosonmagyaróvár

Mindenekelőtt definiáljuk az agrárműszaki tudományterület tevékenységét. Agrárműszaki tevékenységet folytat az, aki műszaki (élettelen) eszközöket (gépeket), ill. rendszereket (pl. informatikai, logisztikai stb.) használ a munkájához. (Hozzá kell tenni, hogy ma már a fejlett országokban ezeket a szakembereket biológiai rendszermérnököknek hívják, jelezve, hogy felkészültségük más területeken pl. a gyógyászati eszközök fejlesztésénél is hasznos lehet.) Ennek a munkának a tárgya élő anyag, vagy élő anyag terméke. (Ebben az esetben a talajt is élő anyagnak tekintjük.) Másrésztől Magyarország területének 50%-án intenzív agrár-, 20%-án intenzív erdőgazdálkodás folyik, ami befolyásolja hazánk, ill. a Kárpát-medence klímáját, ugyanakkor a globális klímaváltozás következményei sem hanyagolhatók el. A mező- és erdőgazdálkodás korszerű műszaki feltételrendszer nélkül elképzelhetetlen, így a klímaváltozás hatásainak mérséklése a mező-gépészek számára is komoly kihívást jelent.

A CO₂ kibocsátás mérséklésének egyik módja, ha biológiai eredetű hajtó-, ill. tüzelőanyagokat használunk. Ezeknél a széndioxid mérleg gyakorlatilag zéró, mivel az égéstermékeket a következő növénygeneráció felhasználja (legalább is, ami az üvegházhatást okozó gázokat illeti).

A szilárd tüzelőanyag biomassa lehet erdészeti, mezőgazdasági, faipari és egyéb ipari tevékenység terméke, ill. mellékterméke. A feladat itt a korszerű betakarítási technológia kifejlesztése, továbbá a tüzeléstechnikai feladatok megoldása. Ma már tapasztalati tény, hogy a különböző növényfajok (gabonafélék, kukorica, energiafű stb.) egyes alkotórészeinek eltüzeléséhez eltérő felépítésű tüzelőberendezést, ill. tüzelési technológiát kell használnunk, hogy hatékony és környezetkímélő eljárás valósuljon meg. Ezen a területen még számos K+F+I feladatot kell megoldanunk.

A folyékony növényi hajtóanyagoknak alapvetően két csoportja van: az olajok és az alkoholok. A növényi olajokat elsősorban a repce szemterméséből, ill. a napraforgó kaszatterméséből préseléssel vonjuk ki. Alapvető feladat olyan kezelési (elsősorban fizikai kezelési) eljárások kikísérletezése, amelyek egyrészt növelik a préselés hatékonyságát, másrészt lehetővé teszik a nyers növényi olaj közvetlen (átészterezés nélküli) felhasználását hajtóanyagként. Nagyon ígéretesek azok a kutatások, ill. már megvalósult projektek, amelyek speciális algatörzsekkel állítanak elő olajat. Az alga területegységen jelentősen nagyobb tömegű olajat tud azonos időintervallum alatt termelni, mint a már említett növényfajok. A hatékony természetű berendezések kialakítása, a folyamatok automatizálása, az optimális olajkinyerési eljárások stb. még számos műszaki kérdés megválaszolását feltételezik. A bio-alkoholok előállítása terén napjainkban jelentős változás állt be. Olyan növényi részekből, amelyek alkalmasak emberi fogyasztásra (keményítők, fehérjék stb.) nem „illik” hajtóanyagot előállítani. (Nem kizárt, hogy később ezeknek az anyagoknak a fermentálását bio-hajtóanyaggá meg fogják tiltani.). Ugyanakkor a cellulózok, ill. ligno-cellulózok

hidrolízise nagyon energiaigényes, ezért olyan technológiát kell kifejleszteni, amellyel energiatakarékosan és környezet kímélően oldható meg ez a művelet.

A növénytermesztéskor minden esetben arra törekszünk, hogy a Nap energiája a legjobban hasznosuljon. Erre ma már a térinformatika valamennyi eszköze a rendelkezésünkre áll. A termőhely specifikus, un. precíziós növénytermesztésnek számos előnye van.

1. Lehetőséget biztosít az optimális hozam eléréséhez úgy, hogy a környezetvédelmi, ökológiai és ökonómiai tényezőket egyaránt figyelembe tudjuk venni.
2. Alkalmazásával megvalósul az élő (biológiai) és élettelen rendszerek kommunikációja. Olyan adatbázis tud felhalmozódni, amely alapját képezheti a klímaváltozás különböző hatásainak nyomon követését. Ezzel lehetőség nyílik a káros hatások elhárítására.
3. Hozzájárulhat a szélsőséges időjárási viszonyok (szárazság, hosszú ideig tartó esőzések stb.) hatásainak mérsékléséhez. Ez elsősorban a termőhelyspecifikus talajművelés révén valósul meg.

A fenti példák is bizonyítják, hogy az agrárműszaki tudományok jelentősen hozzájárulhatnak a klímaváltozás, ill. annak káros következményeinek mérsékléséhez.

A klímaátalakulás kedvezőtlen hatásai és az alkalmazkodás termesztéstechnológiai elemei a szántóföldi növénytermesztésben

Dr. Pepó Péter

egyetemi tanár, intézetigazgató
MTA doktora
Debreceni Egyetem AMTC MTK
Növénytudományi Intézet

A romló ökológiai feltételek nemcsak a klímaváltozást, hanem a talaj és domborzati viszonyok átalakulását, kedvezőtlenebbé válását is jelentik. Ha a kontinenseket hasonlítjuk össze a talaj termékenységét módosító tényezők szempontjából, akkor azt tapasztaljuk, hogy a legfontosabb limitáló tényező a korlátozott vízellátás, a szárazság. Ennek kedvezőtlen hatásait Európában és hazánkban is egyre inkább tapasztaljuk. Hangsúlyozni szükséges azt, hogy a klímaátalakulás az élet minden területén (ipari termelés, közlekedés, vízgazdálkodás, turisztika, egészségügy stb.) jelentkezik, de különösen hatványozottan kitett a globális klímaváltozásnak a mezőgazdaság minden területe (szántóföldi növénytermesztés, kertészet, erdő- és gyepgazdálkodás, állattenyésztés).

A klímaváltozás jellemző trendjeit az elmúlt másfél évszázad meteorológiai mérései támasztják alá. Ebben az időszakban hazánkban a csapadék mennyisége 60-140 mm-rel csökkent, az évi középhőmérséklet pedig 0,2-0,6 oC-kal növekedett. Debrecenben 1870 óta a csapadék mennyisége évi 1 mm-rel csökkent, ami azt jelenti, hogy két hónap csapadékmennyisége hiányzik az adott átlagos évben. A növénytermesztés eredményességét jelentősen veszélyezteti az időjárási szélsőségek mértékének és gyakoriságának növekedése. A növénytermesztésben az egyes meteorológiai elemek nem egyenként fejtik ki hatásukat, hanem közöttük bonyolult kölcsönhatások alakulnak ki, amelyek alapján lehet az évjáratokat minősíteni növénytermesztési szempontból. Az elmúlt másfél évszázadban a különböző évjáratok előfordulási

gyakorisága jelentős mértékben megváltozott. Amíg az 1860-1900 közötti években a száraz évjáratok gyakorisága 22,5 %, az átlagos évjáratoké 55,0 % volt, addig az 1981-2000 közötti években az aszályos évjáratok mértéke duplájára (52,6 %) növekedett az átlagos évjáratok rovására (26,3 %). A leginkább aszály által veszélyeztetett területek az Alföldön, ill. a hozzá kapcsolódó, növénytermesztési szempontból legértékesebb régiókban találhatók, míg vízellátottság szempontjából a nyugat- és észak-magyarországi területek a legkedvezőbbek.

2. Helyünk a világban – kultúra és identitás az Alföldön

Válhat-e az elkövetkezendő évtizedben az Alföld (Dél-Alföld) helyi sajátosságait, erőforrásait az eddigieknél is jobban hasznosítva Magyarország harmadik turisztikai régiójává?

Albel Andor

Dél-alföldi RIB tagja, a Termálklaszter elnöke

A Dél-alföldi régió az ország területileg legnagyobb régiója. 254 település tartozik ide, az ország turisztikai teljesítményének pedig jelenleg 6–7%-át adja. A Dél-Alföld puszták, homokhátságok és vizek régiója: 3 nemzeti park, 5 folyó a Dunától a Berettyóig, 26 termális vízzel bíró fürdőtelepülés 40 fürdővel, 71 lovastanya – ennek fele minősített – található e térségben. Éves vendégforgalmi adatai (a KSH adatok a magánszállásokkal, az IFA és a 20–25%-os „eltitkolt vendég” együttesen): 0,5 millió vendég, 1,5 millió vendégéjszaka, 3 Mrd Ft-os közvetlen jövedelem és 8-10 Mrd Ft-ra becsülhető gerjesztett jövedelem – 2,7-es multiplikációs szorzóval számolva.

A 40 termálfürdő összefogásából alakult meg 1999-ben a Gyógy-és Termálfürdők Közhasznú Egyesülete, amely 2005-ben kibővülve oktatási intézményekkel, kórházakkal és egyéb beszállítókkal Termál-klaszterre szerveződött. 2000-től jelentős fejlesztések valósultak meg: a 16 fürdőt érintő 16 Mrd-os beruházás egyik felét az állami-pályázati támogatások jelentették, míg a másik felét önerőből (zömmel önkormányzati támogatásból) teremtették elő. Ennek eredményeként a döntően települési és tisztasági, valamint sportcélokat szolgáló fürdőkben turisztikai attrakciók jöttek létre. A 2007–13 közötti években az UMFT régiós ROP „Dél-Alföld Spa” fejezetének segítségével hasonló nagyságrendű fejlesztéssel európai színvonalra hozhatók a már fejlesztett fürdők. Jelentős előrelépés történt a térség turisztikai marketingjét illetően, elsősorban a Spa= wellness és gyógyfürdő szolgáltatások terén. Az „Alföld Spa” fogalma a földrajzi Alföldön (a Nagyalföld romániai és vajdasági területeivel), körvonalazódik, és összefogás kezd kialakulni a terület közel hasonló adottságú 120–125 fürdője között.

Az Alföld ma közel ugyanannyi turistát fogad, mint a Balaton, tehát Budapest és Balaton mellett nagyobb figyelmet érdemelne, mind a turisztikai fejlesztésekre, mind pedig a marketingre szánt források terén.

Milyen szerepet tölthet be az Alföld szívében megnyílt MODEM a vizuális művészetek paradigmaváltásának kontextusában?

Gulyás Gábor

Igazgató

MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központ, Debrecen

2006 őszén egy világszínvonalú, közel ötezer négyzetméter alapterületű képzőművészeti központ nyílt Debrecenben. A MODEM elmúlt kétévi működése számos gyakorlati és elméleti tanulsággal szolgált. Előadásomban ez utóbbiak közül elemzek egyet. A MODEM nem csupán geopolitikai helyzete és technikai-műszaki adottságai okán formál jogot a művészeti kánon alakítására, hanem mindenekelőtt elvi és elméleti megfontolásokból. Ezek a napi gyakorlatban szükségképpen implicit módon jelentkeznek – emiatt is fontos a mögöttük lévő stratégia átfogó, közérthető kifejtése.

Előadásom messziről indul. Röviden bemutatom, hogy a XX. században paradigmaváltás történt a *művészetben általában*. Számba veszem ennek legfontosabb karakteres kifejezőit: a művészi alkotás önképének radikális megváltozását, a műalkotások értelmezésének átalakulását, a műélvezet, befogadás megváltozását, valamint a művészet társadalmi státuszának módosulását. Amellett érvelek, hogy a paradigmaváltás a művészeti ágak közül a leginkább átfogó módon a képzőművészetben jelentkezett. Elemzésem kiinduló kérdése: Mit jelent ma a *képzőművészet* hagyományos, antik eredetű felfogása? Erre a kérdésre többféle, egyaránt érvényes válasz adható. Az én válaszom kontextusát az az egyszerű szempont jelöli ki, hogy milyen célból s miféle társadalmi igény kielégítésére születnek műalkotások?

Milyen lehetőségei vannak a kisebbségi kultúra értékei megőrzésének és átörökítésének a XXI. század elején? – A hazai (dél-alföldi) szlovák kultúra példája.

István Anna

Igazgató

Szlovák Kultúra Háza, Békéscsaba

A hazai szlovákság a 18. század elején, a török hódoltság után több hullámban államhatáron belüli migráció keretében települt le a Magyar Királyság északi megyéiből (a mai Szlovákia területéről) egyebek mellett az akkori Nagyalföldre, így Békés és Csanád megyébe is. A telepések többsége evangélikus jobbágy volt, tehát a hazai (alföldi) szlovákság kultúrája is elsősorban az evangélikus paraszti kultúra elemeinek hordozója, bár az idők során a szlovákság létrehozott a magasabb kultúrához tartozó értékeket is. A csaknem három évszázados együttélés sajátos szubkultúrák kialakulásához is vezetett a vegyes lakosságú településeken. A gazdag három évszázados múlt után napjainkra a fiatalabb generációnál már bekövetkezett a nyelvváltás, de az idősebbek körében is jelentős mértékben erősödött a magyar nyelv használata.

A hazai szlovákság társadalmi szervezetei, önkormányzatai és intézményei felvállalták a nyelv és kultúra ápolását, illetve örökségünk értékeinek mentését. Munkájuk eredményessége felkészültségükön, kompetenciájukon kívül nagyban függ a többség támogató, közömbös, esetleg intoleráns magatartásától is. Itt említeném meg azt a sajnálatos tényt, hogy jó néhány kisebbségek által telepített, újraterelített község, város helyi közművelődési rendelete meg sem említi a helyi kultúra kisebbségi vonatkozásait. Pedig a kisebbségi kultúra legitimációját csakis a többség adhatja meg.

A hazai kisebbségek, köztük a szlovákok öröksége, értékeik további fennmaradásának egyik lehetősége, ha egy-egy jól kialakított helyi vagy regionális turisztikai termék részévé válhatnak. A helyi turizmus formáiban is múlik azonban, hogy felfedezik-e ezeket az értékeket, utánuk nyúlnak-e, s hogy kívánják-e azokat szlovák integrálódott értéknek aposztrofálni és beépíteni pl. a turisztikai gasztronómiai rendezvényekbe? Igyekszünk egyes arra érdemes értékeinket a nagyközönség számára elérhetővé tenni. Hogy ez mennyire tesz jót az Értéknek magának? Erre a kultúrantropológusok és etnológusok már megadták a választ. Nem feltétlenül pozitívan. Ennek ellenére ez lehet fennmaradásuk egyik útja.

Lehetséges-e a globalizáció árnyékában a magánlakás-építést, illetve a közízlést úgy befolyásolni, hogy az a helyi vagy térségi identitás irányába mozduljon el, vagy a jelenség ma már a skanzenek vagy elszigetelt népi műemlékek kategóriájába sorolandó? (A csabai ház példája.)

Dr. Meggyesi Tamás

Egyetemi tanár

BME Építészmérnöki Kar, Urbanisztikai Tanszék

A „csabai ház”, szlovák nevén a „podsztjenás” a tradicionális magyar lakóház típusok között sajátos helyet foglal el, mert a fában gazdag felvidéki és erdélyi homloktornácus építkezés alföldre átszármazott, és ennek megfelelően a helyi építőanyagokra „hangszerelt” változata. A csabai háztípus azt igazolja, hogy az építési tradíciók megváltozott földrajzi-kulturális környezetben is életképesek lehetnek. Az épület valójában a lakóházak ún. genetikus tipológiájában a tornácus ház változata, vagyis nem önálló tipológiai osztály, hanem helyi, illetve táji variáció. A fejlődési sor az egyszerű két-, illetve háromszatú, egytraktusos, oldalhatáron álló épülettől a toldott tornácus változaton, majd a valódi tornácus, másfél traktusos épülettípuson át a mezővárosias fejlődés eredményeképpen az utca felé beforduló, hézagossá zártsorú beépítésig ível. Ez utóbbi esetében a csabai háztípus különleges alkalmazkodási készségről tesz tanúbizonyságot: az utcával párhuzamos gerincű épületek egy része a telek felé néző oldalfalon megtartja és újraértelmezi a homloktornácot. A jelenség az építési tradíciók alkotó továbbéléséről szól, és felveti a mai gyökértelen családi házas lakásépítési formák megújulásának lehetőségét is. Felvetődik a kérdés, hogy a lakásépítési szokások valóban szoros függvényei-e az életmódnak, vagy szerepe van bennük a hagyományoknak is?

3. Globalizáció és szegénység – térbeli kirekesztettség az Alföldön

A szegénység és társadalmi kirekesztés térformái az alföldi városokban

Dr. Kovács Zoltán

Tanszékvezető egyetemi tanár

Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

A rendszerváltozást követő piacgazdasági átmenet, a jövedelmek erőteljes differenciálódása, valamint a lakás- és ingatlanpiac liberalizációja együttesen új típusú lakóhelyi mobilitást, ezzel együtt sajátos szegregáció minták kialakulását eredményezte városainkban. A legelesettebb rétegek az állami gondoskodás megszűntével, a szociális bérlakás-állomány lemorzsolódásával a városok jól lehatárolható negyedeibe szorultak vissza, „rekesztődtek ki”. A panel-vita keretében főként két kérdésre koncentrálnak: melyek azok a társadalmi csoportok, amelyek ma az „underclass” fogalmkörébe sorolhatók az alföldi városokban, és melyek azok a lakónegyedek, ahová ezek a csoportok koncentrálnak.

A vitához az alábbi téziseket fogalmazom meg:

1. Az alföldi városok szegény, lecsúszott társadalmi rétegei több tekintetben eltérnek az ország urbánusabb, iparosodottabb térségeitől. Körükben nem csak – a másutt is jellemző – etnikai alapon kirekesztettek, idősek, nagycsaládosok vannak jelen, hanem a szocialista ipar összeomlásának kárvallottjai, a korábbi nagytávolságú ingázók, valamint a mezőgazdaság átalakításának vesztesei, a képzetlen agrárproletariátus is.
2. Hasonlóan az ország más városaihoz, a szűkebb értelemben vett városközpontok peremén, a korábbi bérházas övben a lakásállomány nagyfokú leromlása volt megfigyelhető 1990 után, amelyhez erőteljes társadalmi erózió társult. Néhány kivételtől (pl. Szeged, Debrecen) eltekintve azonban a bérházas, nagyvárosi lakóöv az alföldi városokban gyengén fejlett, ezért a szegényebb rétegek szegregációja a kisvárosi jellegű, földszintes beépítésű, alacsony színvonalú lakónegyedekben ment végbe. A kisvárosi lakóövre az elmúlt évtizedben egyfelől a népesség fokozódó elöregedése, a társadalmi státusz csökkenése, helyenként az etnikai alapú szegregáció volt a jellemző.
3. A lakótelepek az Alföld városaiban is sokat veszítettek korábbi vonzerejükből 1990 után. A gyors ütemű lakásprivatizáció, valamint új lakásformák (pl. lakóparkok) megjelenése szelektív elvándorlást váltott ki a lakótelepen élők körében, ami a magasabb jövedelmű csoportok elvándorlását, s szegényebb rétegek megtelepedését eredményezte.
4. Városszéli szegénytelepekről, jóllehet több írás jelent meg velük kapcsolatban, egy-két kivételtől eltekintve az Alföldön nem beszélhetünk tömegesen. A városok peremén inkább a magasabb státuszúak jóléti szegregációja a jellemző pl. Józsa, Bocskai kert Debrecen mellett.

Globalizáció és szegénység – térbeli kirekesztettség az Alföldön c. panelvitában tervezett hozzászólás összefoglalása.

Dr. Váradi Monika Mária

Tudományos főmunkatárs

MTA Regionális Kutatások Központja Közép- és Észak-Magyarországi Intézet

Térségfejlesztési Kutatások Osztálya

Az MTA RKK Térségfejlesztési Kutatások Osztályán lezajlott és folyó empirikus kutatások tapasztalatai alapján úgy véljük, hogy a vidéki szegénység (és a szegénypolitika) megértéséhez, értelmezéséhez (legalább) három problémát érintenünk kell.

1. *A szegénység és a munkaerőpiacokon való jelenlét, illetve a munkaerőpiacról való kirekesztettség térbeli összefüggései.* A különböző munkaerőpiacok elérhetősége alapvetően meghatározza a szegénységben élők megélhetési stratégiát, a hátrányos helyzetű, aprófalvas, tanyás vidékeken, válságterületeken a támogatott és a fekete munkaerőpiac kínálta kereseti lehetőségek nélkül összeomlanának a családi stratégiák, mivel az első gazdaság foglalkoztatási kapacitásai e vidékeken hiányoznak, szűkösek, jószerivel elérhetetlenek. Mi a „jobb”? A piacot mímelő támogatott munka- és megélhetési programok, vagy akár a fekete munkapiac, honnan hová vezethet út, van-e átjárás a munkaerőpiacok között?
2. *Szegénység és társas kapcsolatok.* Milyen típusúak, mire szolgálnak és mire jók a szegényeket a más szegényekhez, a világhoz kötő szálak? A mélyszegény gettók újratermelődésében szerepet játszanak azok az erős kötések, amelyek útját állják a kitöréseknek, s új alá-és fölérendeltségi, függőségi viszonyok jönnek létre. Ahol „csak” szegények élnek, s nem az egész helyi társadalom él szegénységben, kirekesztettségben, ott a patrónus-kliens kapcsolatok segíthetnek megóvni a végleges lesüllyedéstől, kirekesztődéstől. Mennyire erősek ezek a kapcsolatok, kire terjednek ki, s kik záródnak ki belőlük? Mennyire lép(het) az önkormányzat e kapcsolatokba, illetve a helyükre aktív szereplőként?
3. *Mit üzen a „segély helyett munka” programja, mi következik belőle, hová vezet?* Milyen vélelmek, hiedelmek és félelmek, érdekek húzódnak a széles társadalmi támogatottság mögött, s mennyire kezelhetőek ezek? Milyen alternatívák fogalmazhatók meg a programmal szemben?

4. Globális hálózatok és lokális szereplők versenye az Alföld gazdaságában

A járműgyártás által generált kihívások és lehetőségek a régióban

(Vázlat)

Lepsényi István

Vezérigazgató

Knorr-Bremse Zrt., Kecskemét

A járműgyártás alakulása, tendenciák

- A közlekedési/mobilitási igények növekedése miatt a járműgyártás globálisan növekedik
- Közép-Kelet-Európa és Ázsia növekedése átlagon felüli lesz
- A munkamegosztás a járműgyártók között megváltozik - a munka és a tudás kiszervezése miatt a beszállítók gyorsabban növekednek
- A járműgyártás kutatásigényes ágazat, a munkamegosztás változása miatt a beszállítók kutatási feladatok nőnek, meghaladják a járműgyártókét
- Nyugat-Európában hiány van kutatókban, ezért az új feladatok elvégzésére
- Közép-Európában építik ki a kapacitásokat
- Közép-Európa a járműgyártás új központja
- Magyarországon a járműgyártás a húzóiparágak közé tartozik
- A fentiekből következően a magyarországi beszállítóipar fejlődési lehetőségei kiemelkedőek

Elvárások a beszállító ipari vállalatokkal szemben

- Minőség
- Lean management
- Logisztika, szállítási pontosság
- Hatékonyság
- Fejlesztési képesség

Lehetőségek a Daimler-beruházás kapcsán a régióban

- Lehetőségek a K+F területén
  - Tudásközpontok
  - szakmai háttér – klaszter, kompetencia
- Veszélyek
  - A felsőoktatás és az ipar kapcsolata
    - Van-e tudásbázis
    - Van-e ipari igény
  - Szakképzés és utánpótlás

5. Az alföldi környezet és táj az éghajlatváltozás tükrében

Az Alföldi környezet és táj a várható éghajlatváltozás tükrében

Vitaindító előadás

Dr. Csorba Péter

Tanszékvezető, egyetemi docens

Debreceni Egyetem Tájvédelmi és Környezetföldrajzi tanszék

A táj földrajzi környezetünk **működési egysége**, a tájat alkotó tényezők sajátos kapcsolatrendszere. A táji működésnek mindig van egy **külső megjelenési formája**, egy vizuális leképeződése, ami bizonyos mértékben jelzi a táji rendszer működését. Ezért arra a kérdésre, hogy a klímaváltozás miatt az Alföldön táji szinten milyen változás várható, a **vizuálisan jól elemezhető tájalkotó tényezők** is választ adhatnak. A **táji változások előrejelzésére** az Alföldön a következő tájalkotó tényezők alkalmasak (fontossági sorrend); növényzet – vízrajz – talaj – domborzat. Az emberi területhasználatot is számításba véve pedig a következő tényezők várható változását érdemes áttekinteni:

- mezőgazdasági kultúrnövényzet
- erdőgazdaság
- vízfelületek
- zöldfelület-gazdálkodás
- talaj
- domborzat (beépítés, infrastruktúra fejlesztés, bányászat)

A földhasználat várható tendenciáit jelentősen befolyásolja az uniós gazdaságpolitika, amely esetenként a várható természeti folyamattal ellentétes hatást vált ki. A klímaváltozás, pl. egyértelműen kedvezőtlen az alföldi **erdei ökörendszerek** számára, tehát kézenfekvő volna az Alföld erdősültségének csökkenését előrejelezni. Az EU azonban kifejezetten preferálja az erdőtelepítést, és ezt kívánja a társadalmi szükséglet is. Rekreációs, természetvédelmi és tájépzéstikai indokok alapján úgy tűnik, hogy a kedvezőtlen természetes folyamatok ellenére növekedni fog a tájak erdősültsége. Ennek elég komoly tájképfarmáló, és táji működést módosító hatása lesz. Kérdés, hogy milyen sors vár az ökológiai **zöldfolyosókra**, amelyeknek országos, ill. nemzetközi hálózatba szervezése néhány év óta kiemelten fontos természetvédelmi törekvés.

A legjobb talajjal rendelkező tájainkon feltehetően megtartja – helyenként monokulturális tájmeghatározó – szerepét a **szántóföldi gazdálkodás**. Így csekély változás várható a Hajdúháton, a békési a bácskai löszvidékeken. Bár az intenzív szántóföldi gazdálkodás eredményessége nagymértékben az öntézésről fog függeni, az öntözésre történő berendezkedésnek tájképfarmáló hatása csekély lesz.

Úgy gondoljuk, hogy a legnagyobb tájmegjelenési változás a **vegyes szántóföldi** kultúrákkal jellemezhető tájegységekben várható. Ezen a tájakon többnyire az intenzív **rétgazdálkodásnak** sincsenek meg az optimális feltételei. Az elvi uniós támogatottság ellenére tehát úgy tűnik, hogy ez az ágazat – legalábbis az Alföldön – a közeljövőben nem fog felmutatni tájalakító hatású fejlődést.

A **vizes térszíneknek**, kisebb vízfolyások, tavak, nedves rétek területi arányának a globális felmelegedés hatására szintén vissza kellene szorulni. Ehelyett több mint valószínű, hogy pl. az Új Vásárhelyi Terv keretében néhány évtized múlva a Tisza-menti tájak meghatározó részei lesznek az állandóan vagy időszakosan vízzel borított felszínek, a városok környékén szaporodnak a rekreációs jóléti tavak, de a nemzeti parkok is úgy tervezik, hogy növelik a nedvességhez kötött ökoszisztémák kiterjedését.

A modern várostervezés maximális erőfeszítéseket tesz a **zöldfelületek** gyarapításáért. Nem kétséges, hogy nálunk is érvényesülni fog a beépítési zsúfoltság csökkentését, a zöldfelületek növelését, a vízfelületek kialakítását célzó törekvés. Jelentős hatása lesz az autópályák, egyéb utak, csatornák mentén telepítendő fasoroknak, erdőfoltoknak, a tájképzavaró műszaki létesítmények tájba illesztését szolgáló növényzetnek.

Az Alföld változatos **talajtípusai** közül a vízhatású (hidromorf) talajokat nyilvánvalóan a kiszáradás fenyegeti, ezek a talajok osztozni fognak a vizes-nedves élőhelyek sorsában. A melegedő és szárazodó klíma a természetes talajfolyamatokat a szikesedés és a sztyeppesedés felé tereli, amely folyamatok némileg vizuálisan is meg fognak jelenni a tájképi látványban.

A fentiekben vázolt forgatókönyv megállapításait megpróbáltuk a természetföldrajzi táji keretekben ábrázolni, bár a várható tendenciákra a kistájak – még kevésbé a középtájak – nem homogén módon fognak reagálni. A tájakon belül várható eltérések ellenére készítettünk egy középtáji prognózist annak érzékeltetésére, hogy az Alföld 13 középtájának vizuális megjelenése milyen mértékben fog megváltozni a várható klímaváltozás hatására?

Klíma és környezet

Dr. Patay István

Intézetigazgató, egyetemi tanár

Tessedik Sámuel Főiskola Mezőgazdasági,

Víz- és Környezetgazdálkodási Kar Műszaki és Vízgazdálkodási Intézet

Ha a globális klímaváltozásban nem is, az éghajlati anomáliák gyarapodásában teljes a tudományos-szakmai egyetértés. Az időjárás szélsőséges kilengéseire az egyes tájegységek eltérő mértékben érzékenyek. Az Alföld az érzékeny területek közé tartozik. Az átmeneti csapadékbőség, vagy éppen a tartós vízhiány, a hőmérséklet túlzott ingadozása mind jelentős hatást gyakorol a környezet állapotára, a természetes és az agroökológiai rendszerekre egyaránt. Ugyanakkor a gyakoribb és erőteljesebb időjárási frontok növelik a szélpotenciált, ami a szélérőművek működését segíti, a globális sugárzási intenzitás tapasztalt növekedése pedig javítja a napenergetikai berendezések hatékonyságát, vagyis a táj energetikai potenciáljának növekedéséhez vezet. A probléma összetett, ezért indokolt a klimatikus tényezők környezetre gyakorolt komplex hatásának folyamatos elemzése.

Az éghajlatváltozás alföldi vonatkozásai

Dr. Unger János

Tanszékvezető, egyetemi docens
SZTE Éghajlattani és Tájföldrajzi Tanszék

A természetes és antropogén hatásokra a 21. században valószínűsíthető globális éghajlatváltozás természetesen érinti a Kárpát-medencét és ezen belül az Alföld térségét is. A főbb klímaparaméterek változásának mértékét modell-szimulációk révén lehet megbecsülni. A durva felbontású globális modellek nem képesek sem az orografikus, sem pedig felszínek típusbeli különbségeinek követésére, így a futtatásukból levonható éghajlati következtetések a regionális térszállán meglehetősen korlátozottak. Ezért e modellek eredményei bemenő paraméterként szolgálnak a kisebb térségekre alkalmazható ún. beágyazott modellek számára, melyek képesek területileg finomabb skálára lebontani a nagyléptékű változásokat. A regionális modellek felbontása mindössze néhány száz 10 km, így lehetővé teszik a kisebb térségekre pontosabb éghajlati leírását.

Ilyen regionális modellek adaptálásával hazánkban jelenleg két helyen, az Országos Meteorológiai Szolgálatnál és az ELTE Meteorológiai Tanszékén foglalkoznak, ezért a vitaindító előadás az itt kapott modellfuttatási eredményekről ad egy áttekintést a két fő klímaparaméter, a hőmérséklet és a csapadék 2071-2100-ra várható alakulásáról az 1961-1990-es klímanorma-időszakhoz, mint referencia-időszakhoz viszonyítva. Az alkalmazott, 50 km-es rácsfelbontású klíma-modell (PRECISE) több forgatókönyvvel számol, melyek különböző mértékű gazdasági és technikai fejlődést, népességszám-növekedést jelentenek.

Az Alföld térségében a legpesszimistább scenárió esetén a nyári időszakban az átlaghőmérséklet kb. 5°C-os, télen kb. 4°C-os, míg az optimistább esetben nyáron 4°C-os, télen pedig 3°C-os emelkedése várható. Az átlagos csapadék a tél kivételével várhatóan csökken mindegyik scenárió-változatban. A pesszimista forgatókönyv szerint a legnagyobb a csökkenés (24-33%) nyáron, míg télen ugyanilyen mértékű növekedés várható. Az optimista 10-20%-os nyári csökkenést és 20-25% téli növekedést prognosztizál.

Amíg nem készülnek olyan, az egészen finom (5-10 km-es) felbontású regionális klímaanalízist biztosító modellek, addig ezeket az eredményeket tendencia jellegű információknak kell tekinteni, amelyek azért fontos támpontot nyújthatnak a klímapolitikusok, döntéshozók számára.

6. „... cselekedj lokálisan!” – A helyi társadalom lehetséges válaszai a különbéféle külső feltételekre

Globalizáció és helyi közösségek

Dr. G. Fekete Éva

Tudományos főmunkatárs, osztályvezető

MTA Regionális Kutatások Központja Közép- és Észak-magyarországi Tudományos Intézet Észak-
magyarországi Osztály

Az új évezred indulását meghatározó, talán legerősebb folyamatát, a globalizációt követve az emberiség jónéhány környezeti és társadalmi kihívással találta magát szembe. Ilyen társadalmi kihívás: a fizetett munka hiánya, a társadalmi kirekesztés, a szegénység növekedése, a terrorizmus erősödése, a kulturális sokszínűség csökkenése, a társadalmi tőkehiány. Míg a környezeti kihívások között említhető: a hulladékok felhalmozódása, az éghajlatváltozás, a vízkészletek csökkenése, az energia készletek csökkenése, a biológiai diverzitás csökkenése, az ökológiai lábnyom növekedése. Az immár globálisan jelentkező problémák megoldásának keresése – paradoxnak tűnő módon - a helyi közösségek részvételére épülő helyi fejlesztés koncepciójának előtérbe kerüléséhez vezetett. A „gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” alapelv egyre szélesebb körben elfogadott. Kérdés, hogy mit jelent ez a gyakorlatban, ill. milyen külső és belső feltételrendszer létezése mellett vezethetnek sikerre a helyi közösségek erőfeszítései.

A helyi fejlesztés talán egyik legizgalmasabb területe a fizetett munka hiányával és annak súlyos társadalmi és gazdasági következményeivel való szembeszállás, a szociális gazdaság irányába mutató helyi közösségi kezdeményezések világa. Vitaindítómban elsősorban a magyarországi helyi foglalkoztatási kezdeményezések megjelenésére és tapasztalatainak összegzésére kívánok fókuszálni. Beleértve a helyi közfoglalkoztatást, a foglalkoztatási paktumokat és a közösségi vállalkozásokat.

Közösségfejlesztő, hálózatépítő programok Békés megyében

Pocsajiné Fábíán Magdolna

Szociológus, közösségfejlesztő

Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesületének titkára

„Ha egy társadalom nem akarja a bajait és problémáit válsággá növeszteni; ha a demokrácia, a különféle értékek befogadása, a magas életminőség és a jó közösségi közérzet nem luxus, látványos formáság, hanem alapvető cél; olyan fejlesztési politikát és programokat szükséges kezdeményezni és támogatni, amelyekben **képessé válnak** a társadalmat alkotó közösségek együttműködéseik révén **önmaguk megoldani**, kezelni a működés során felmerülő **legtöbb problémájukat**. Ennek az állapotnak a bekövetkezése nagyon is érzékelhető gazdasági előnyökkel jár a társadalom teljes körére vonatkoztatva.”(1)

Kérdések, amelyek a téma kapcsán felmerülnek:

Milyen a társadalom önszerveződő képessége? Mennyire aktívak a „közpolgárok”?

Vannak-e erős helyi közösségek?

A különböző fejlesztő programok kapcsán minek tekintjük az embert: csupán munkaerőnek, vagy inkább társadalmi lénynek?”

A korreferátumomban a Békés megyei helyzetet szeretném bemutatni: a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesületének 15 éves tevékenységét, a megyei nonprofit szektor fejlődését, a civil hálózatok (szolgáltatók, érdekvégyesítő) kiépülésének folyamatát, a partnerségi együttműködések, a hátrányos helyzetű, közösségihiányos településeket érintő - Községi kezdeményezéseket segítő szakmai hálózat („Köztámháló”) megyei műhelyét, a szeghalmi és sarkadi kistérségi közösségfejlesztő, hálózatépítő projektet, valamint pozitív példaként a Kötégyáni Baráti Kör és a helyi önkormányzat ÖKO-Park település-közösségfejlesztő programját.

---

(1) Az összetartó, az egész/**séges**/ társadalomért